DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)
den 21 november 2002 *

I mål C-473/00,

angående en begäran enligt artikel 234 EG, från Tribunal d'instance de Vienne (Frankrike), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Cofidis SA

och

Jean-Louis Fredout,

angående tolkningen av rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169),

* Rättegångsspråk: franska.

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden M. Wathelet samt domarna C.W.A. Timmermans, D.A.O. Edward, A. La Pergola och P. Jann (referent),

generaladvokat: A. Tizzano,
justitiesekreterare: avdelningsdirektören L. Hewlett,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Cofidis SA, genom B. Célice, avocat,

— Frankrikes regering, genom G. de Bergues och R. Loosli-Surrans, båda i egenskap av ombud,

— Österrikes regering, genom H. Dossi, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom D. Martin och M. França, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid förhandlingen den 17 januari 2002 av: Cofidis SA, företrätt av B. Soltner, avocat, J.-L. Fredout, företrädd av J. Franck, avocat, Frankrikes regering, företrädd av R. Loosli-Surrans, och kommissionen, företrädd av M. França,

och efter att den 18 april 2002 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Tribunal d'instance de Vienne har, genom beslut av den 15 december 2000, i dess lydelse enligt rättelsen i beslut av den 26 januari 2001, vilka inkom till domstolens kansli den 27 december 2000 respektive den 29 januari 2001, i enlighet med artikel 234 EG ställt en fråga om tolkningen av rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29, svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169, nedan kallat direktivet).

2 Frågan har uppkommit i en tvist mellan å ena sidan Cofidis SA (nedan kallat Cofidis), ett bolag bildat enligt fransk rätt, och å andra sidan Jean-Louis Fredout, angående betalningen av belopp som förfallit till betalning i enlighet med ett kreditavtal som Jean-Louis Fredout ingått med bolaget.

Tillämpliga bestämmelser

De gemenskapsrättsliga bestämmelserna

3 I artikel 1 i direktivet föreskrivs följande:

"1. Syftet med detta direktiv är att närma medlemsstaternas lagar och andra författningar till varandra i fråga om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument.

2. Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter... är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv."

4 Artikel 3.1 i direktivet har följande lydelse:

"Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten."

5 I artikel 4 i direktivet anges hur avtalsvillkors oskälighet skall bedömas. Artikel 4.2 i direktivet har följande lydelse:

"Bedömningen av avtalsvillkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade."

6 Artikel 6.1 i direktivet har följande lydelse:

"Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren."

7 Artikel 7.1 i direktivet har följande lydelse:

"Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter."

De nationella bestämmelserna

8 Bestämmelserna om oskäliga avtalsvillkor återfinns i kapitel 2 med rubriken "Oskäliga avtalsvillkor" under avdelning III ("Allmänna avtalsvillkor") i första delen ("Konsumentinformation och avtalsutformning") i Code de la consommation (den franska konsumentskyddslagen).

9 Artikel L. 132-1 i den franska konsumentskyddslagen, i dess lydelse enligt lag nr 95-96 av den 1 februari 1995 om oskäliga avtalsvillkor och utformningen av avtal, innehåller en definition av "oskäliga avtalsvillkor". I artikeln anges att oskäliga avtalsvillkor "inte skall anses inskrivna i avtalet", vilket enligt begäran om förhandsavgörande kan jämställas med att villkoren är ogiltiga. Talan om sådan ogiltighet kan i enlighet med allmänna avtalsrättsliga bestämmelser väckas inom fem år. Möjligheten att framställa invändning om ogiltigheten bortfaller emellertid aldrig.

10 I artikel L. 311-37 i den franska konsumentskyddslagen, till vilken det hänvisas i begäran om förhandsavgörande, återfinns i kapitel 1 med rubriken "Konsumentkrediter", under avdelning I ("Krediter") i tredje delen ("Skuldsättning") av den nämnda lagen. Kapitlet innehåller bland annat detaljerade formföreskrifter.

11 I artikel L. 311-37 första stycket i den franska konsumentskyddslagen föreskrivs följande:

"Tribunal d'instance skall vara behörig att pröva tvister rörande tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel. Sådan talan skall väckas inom två år från den händelse som har givit upphov till tvisten, vid äventyr av preklusion..."

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

12 Cofidis beviljade Jean-Louis Fredout en kredit genom ett avtal av den 26 januari 1998. Då avbetalningarna inte erlades väckte Cofidis talan mot Jean-Louis Fredout den 24 augusti 2000 vid Tribunal d'instance de Vienne och yrkade att han skulle förpliktas att betala de förfallna beloppen.

13 Av begäran om förhandsavgörande framgår att krediterbjudandet lämnades i en folder med text på både fram- och baksida. På framsidan återfanns texten "Kostnadsfri kreditansökan" tryckt med stora bokstäver. Texten rörande den ränta som skulle utgå enligt avtalet samt rörande en bestämmelse om påföljder var emellertid tryckt med små bokstäver på baksidan. Mot bakgrund av dessa omständigheter konstaterade Tribunal d'instance de Vienne att "kreditvillkoren... är svårbegripliga" och att "detta beror på det synnerligen iögonfallande uttrycket 'kostnadsfri'". Tribunal d'instance de Vienne konstaterade att detta uttryck var ägnat att vilseleda konsumenten och att "kreditvillkoren kan betecknas som oskäliga".

14 Eftersom det var fråga om en tvist rörande en konsumentkredit fann Tribunal d'instance de Vienne att preklusionsfristen på två år i artikel L. 311-37 i den franska konsumentskyddslagen var tillämplig och att denna frist hindrade den från att ogiltigförklara de oskäliga avtalsvillkoren.

15 Under dessa omständigheter har Tribunal d'instance de Vienne beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

"Det konsumentskydd som tillförsäkras genom rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal medför en skyldighet för

en nationell domstol att vid tillämpningen av nationella bestämmelser som har antagits före eller efter nämnda direktiv i den utsträckning det är möjligt tolka dessa mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte.

Medför detta krav på en konform tolkning av sådana konsumentskyddsregler som föreskrivs i direktivet att en nationell domstol, vid vilken talan om betalning har väckts av en näringsidkare mot en konsument med vilken han har ingått ett avtal, är skyldig att underlåta att tillämpa en processuell undantagsregel, såsom regeln i artikel L. 311-37 i den franska konsumentskyddslagen, i den mån regeln förbjuder den nationella domstolen att efter invändning av konsumenten eller ex officio ogiltigförklara ett oskäligt avtalsvillkor om avtalet slöts mer än två år innan talan väcktes och i den mån regeln således gör det möjligt för näringsidkaren att inför domstol åberopa nämnda villkor som grund för sin talan?"

Tolkningsfrågan

16 Den nationella domstolen har ställt frågan för att få klarhet i huruvida det konsumentskydd som inrättas genom direktivet innebär ett hinder för att tillämpa en nationell bestämmelse enligt vilken den nationella domstolen, i en tvist mellan en näringsidkare och en konsument rörande ett avtal som de slutit, efter att en preklusionsfrist löpt ut inte får fastslå — vare sig ex officio eller efter invändning av konsumenten — att ett villkor i det nämnda avtalet är oskäligt.

Upptagande till sakprövning

17 Cofidis och den franska regeringen har inledningsvis ifrågasatt om tolkningsfrågan är av betydelse för att lösa tvisten vid den nationella domstolen och därmed om begäran om förhandsavgörande skall upptas till sakprövning.

18 Cofidis har gjort gällande att de avtalsvillkor som den nationella domstolen har bedömt som oskäliga faller utanför direktivets tillämpningsområde. Kreditvillkoren i ett kreditavtal rör beskrivningen av avtalets huvudföremål. De faller följaktligen utanför direktivets tillämpningsområde i enlighet med artikel 4.2 i direktivet. Villkoren i fråga kan inte betecknas som oklara, eftersom de enbart återger texten i en avtalsförlaga som utarbetats av den nationella lagstiftaren och som enligt artikel 1.2 i direktivet inte omfattas av direktivets bestämmelser.

19 Cofidis har tillagt att den nationella domstolens bedömning, att preklusionsfristen i artikel L. 311-37 i den franska konsumentskyddslagen vad gäller konsumentkreditgivning är tillämplig på området för oskäliga avtalsvillkor, är felaktig. Den franska regeringen har anfört att rättsläget är oklart i detta hänseende och att Cour de cassation (Frankrike) ännu inte haft tillfälle att uttala sig på denna punkt.

20 Det skall i detta hänseende erinras om att det enligt fast rättspraxis, vid samarbetet mellan domstolen och de nationella domstolarna enligt artikel 234 EG, uteslutande ankommer på den nationella domstolen, vid vilka tvisten anhängiggjorts och som har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i varje enskilt mål bedöma såväl om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken som relevansen av de frågor som ställs till domstolen. En begäran från en nationell domstol kan bara avvisas om det är uppenbart att den begärda tolkningen av gemenskapsrätten eller prövningen av en viss gemenskapsrättslig bestämmelses giltighet inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller föremålet för tvisten i målet vid den nationella domstolen (se bland annat dom av den 22 juni 2000 i mål C-318/98, Fornasar m.fl., REG 2000, s. I-4785, punkt 27, och av den 10 maj 2001 i de förenade målen C-223/99 et C-260/99, Agorà och Excelsior, REG 2001, s. I-3605, punkterna 18 och 20).

21 I förevarande fall anser den nationella domstolen att vissa av villkoren i det kreditavtal som den har att bedöma har brister vad avser klarhet och begriplighet.

Dessa brister har framför allt samband med att kreditgivningsföretagets blankett innehåller reklaminspirerade formuleringar som antyder att transaktionen är kostnadsfri, vilket enligt den nationella domstolen är ägnat att vilseleda konsumenten.

22 Domstolen har påpekat att det inte är uppenbart att avtalsvillkoren i fråga faller utanför direktivets tillämpningsområde, såsom det avgränsas genom artiklarna 1.2 och 4.2 i direktivet, på grund av att de inte endast återspeglar bindande författningsföreskrifter och att de påstås vara tvetydigt formulerade.

23 För att falla inom direktivets tillämpningsområde måste avtalsvillkoren emellertid uppfylla de kriterier som föreskrivs i artikel 3.1 i direktivet. Villkoren får följaktligen inte ha varit föremål för individuell förhandling. De måste vidare i strid med kravet på god sed leda till en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten. Den nationella domstolen har visserligen inte lämnat några uppgifter beträffande det sistnämnda kriteriet, men det kan inte uteslutas att det är uppfyllt.

24 Frågan huruvida preskriptionsfristen i artikel L. 311-37 i den franska konsumentskyddslagen är tillämplig på oskäliga avtalsvillkor rör nationell rätt, och domstolen saknar därmed behörighet att pröva den.

25 Mot denna bakgrund är det inte uppenbart att tolkningsfrågan saknar samband med de verkliga omständigheterna eller föremålet för tvisten i målet vid den nationella domstolen.

26 Härav följer att begäran om förhandsavgörande kan tas upp till sakprövning. Domstolen kommer således att besvara tolkningsfrågan och därvidlag utgå från förutsättningen att de avtalsvillkor som enligt den nationella domstolen är oskäliga uppfyller kriterierna i artiklarna 1.2, 3.1 och 4.2 i direktivet.

Prövning i sak

27 Cofidis och den franska regeringen har till att börja med anfört att målet vid den nationella domstolen skiljer sig från de förenade målen C-240/98—C-244/98, Océano Grupo Editorial och Salvat Editores (dom av den 27 juni 2000, REG 2000, s. I-4941). Genom att tillåta att den nationella domstolen ex officio bedömer huruvida en forumregel är oskälig har domstolen helt enkelt medgivit att den nationella domstolen själv får fastslå att den saknar behörighet. I målet vid den nationella domstolen är det emellertid fråga om att bedöma huruvida den nationella domstolen är skyldig att tillämpa en preskriptionsfrist som föreskrivs i den nationella lagstiftningen.

28 Cofidis och den franska regeringen har vidare gjort gällande att tillämpningen av en eventuell preklusionsfrist omfattas av principen om medlemsstaternas självbestämmanderätt i processuella frågor. Direktivet innehåller nämligen inte någon bestämmelse om en sådan frist. Förfaranderegleria rörande en talan som syftar till att säkerställa att enskildas rättigheter enligt direktivet tillvaratas skall således fastställas i varje medlemsstats nationella rättsordning. Därvidlag skall principerna om likvärdighet och effektivitet iakttas. Domstolen har emellertid vid flera tillfällen fastslagit att preskriptionsfrister som är kortare än den frist på två år som föreskrivs i artikel L. 311-37 i den franska konsumentskyddslagen är förenliga med dessa principer (dom av den 16 december 1976 i mål 33/76, Rewe, REG 1976, s. 1989, svensk specialutgåva, volym 3, s. 261, och dom av den 10 juli 1997 i mål C-261/95, Palmisani, REG 1997, s. I-4025).

29 Jean-Louis Fredout har gjort gällande att domen i de ovannämnda förenade målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores skall ges en vid tolkning. I

denna dom tar domstolen enligt honom ställning till möjligheten för den nationella domstolen att ex officio bedöma ett oskäligt avtalsvillkors giltighet i syfte att säkerställa att målet i artikel 6 i direktivet uppfylls, nämligen att oskäliga avtalsvillkor inte är bindande för konsumenten. Detta kan emellertid inte uppnås om en tidsfrist gäller för denna möjlighet. När det gäller konsumentkreditavtal inleds de flesta förfaranden av professionella långivare. Dessa behöver endast invänta att fristen i fråga skall löpa ut och därefter väcka talan om betalning. Konsumenterna går därmed miste om det skydd som inrättats genom direktivet.

30 Den österrikiska regeringen har visserligen medgivit att medlemsstaterna har ett betydande utrymme för skönsmässig bedömning enligt direktivet och att en preklusionsfrist kan bidra till att öka rättssäkerheten. Den nämnda regeringen har emellertid, mot bakgrund av den preklusion som inträder när fristen i fråga löper ut och av fristens korthet, gjort gällande att det är tveksamt om det resultat som föreskrivs i artiklarna 6 och 7 i direktivet kan uppnås om en sådan frist finns.

31 Även kommissionen anser att domen i de ovannämnda förenade målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores skall ges en vid tolkning. Kommissionen har gjort gällande att det strider mot direktivets mål att uppställa en tidsgräns beträffande domstolarnas behörighet att ex officio fastslå att en oskälig avtalsklausul är ogiltig. Att tillåta medlemsstaterna att fastställa sådana begränsningar — som kan skilja sig åt — skulle dessutom strida mot principen att gemenskapsrätten skall tillämpas enhetligt.

32 Domstolen erinrar i detta hänseende om att domstolen i punkt 28 i domen i de ovannämnda förenade målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores fastställde att den möjlighet som en nationell domstol har att ex officio granska huruvida ett villkor är oskäligt utgör ett medel som är ägnat både att uppnå det resultat som har fastslagits i artikel 6 i direktivet — att förhindra att en konsument blir bunden av ett oskäligt avtalsvillkor — och att bidra till att förverkliga det mål som avses i artikel 7 i direktivet, eftersom en sådan granskning kan ha en avskräckande verkan som leder till att näringsidkarna upphör att använda oskäliga villkor i konsumentavtal.

33 Mot bakgrund av den inte obetydliga risken för att konsumenten inte känner till sina rättigheter eller har svårigheter att tillvarata dem, har denna möjlighet för den nationella domstolen ansetts nödvändig för att säkerställa att konsumenter tillförsäkras ett verksamt skydd (domen i de ovannämnda förenade målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores, punkt 26).

34 Direktivets konsumentskydd omfattar således de fall då en konsument som med en näringsidkare har slutit ett avtal som innehåller ett oskäligt villkor underlåter att åberopa att villkoret är oskäligt, antingen på grund av att konsumenten inte känner till sina rättigheter eller på grund av att han låter sig avskräckas av de kostnader som en talan skulle ge upphov till.

35 När en näringsidkare väcker talan mot en konsument om fullgörelse av oskäliga avtalsvillkor förefaller följaktligen det skydd som avses i artiklarna 6 och 7 i direktivet bli mindre verksamt om det fastställs en tidsfrist för den nationella domstolens behörighet att underlåta att tillämpa sådana avtalsvillkor, antingen ex officio eller efter invändning från konsumenten. En näringsidkare behöver endast invänta att den frist som fastställs i nationell lagstiftning skall löpa ut, och därefter väcka talan om fullgörelse av de oskäliga avtalsvillkoren som denne fortsätter att använda i avtalen. Konsumenterna går därmed miste om det skydd som inrättats genom direktivet.

36 En processuell bestämmelse som hindrar den nationella domstolen från att efter utgången av en preklusionsfrist slå fast — ex officio eller efter invändning från konsumenten — att ett avtalsvillkor, som näringsidkaren kräver skall fullgöras, är oskäligt medför att det i tvister i vilka svarandena är konsumenter blir alltför svårt att tillförsäkra konsumenterna det skydd som de åtnjuter enligt direktivet.

37 Denna tolkning motsägs inte av den omständigheten som Cofidis och den franska regeringen åberopat, nämligen att domstolen vid flera tillfällen har fastslagit att

preklusionsfrister kortare än den som är aktuell i målet vid den nationella domstolen inte strider mot skyddet av de rättigheter som enskilda åtnjuter enligt gemenskapsrätten (domarna i de ovannämnda målen Rewe och Palmisani). Det är i själva verket tillräckligt att erinra om att varje fall där en fråga uppkommer, huruvida en nationell processuell regel leder till att tillämpningen av gemenskapsrätten blir omöjlig eller orimligt svår, skall bedömas med beaktande av bestämmelsens funktion i förfarandet som helhet betraktat, samt av hur förfarandet är utformat och dess särdrag i olika nationella instanser (dom av den 14 december 1995 i mål C-312/93, Peterbroeck, REG 1995, s. I-4599, punkt 14). I domarna i de ovannämnda målen Rewe och Palmisani, som åberopats av Cofidis och den franska regeringen, är det enbart fråga om enskilda bedömningar vari hänsyn tagits till hela det faktiska och juridiska sammanhanget i varje enskilt fall. Dessa avgöranden kan inte överföras automatiskt till andra områden än dem som avgörandena avsåg.

38 Mot denna bakgrund skall frågan besvaras så att det konsumentskydd som inrättas genom direktivet innebär ett hinder för att tillämpa en nationell bestämmelse enligt vilken den nationella domstolen, i en tvist mellan en näringsidkare och en konsument rörande ett avtal som de slutit, efter det att en preklusionsfrist löpt ut inte får fastslå — vare sig ex officio eller efter invändning från konsumenten — att ett villkor i det nämnda avtalet är oskäligt.

Rättegångskostnader

39 De kostnader som har förorsakats den franska och den österrikiska regeringen, samt kommissionen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

— angående den fråga som genom beslut av den 15 december 2000, i dess lydelse enligt rättelsen i beslut av den 26 januari 2001, har ställts av Tribunal d'instance de Vienne — följande dom:

Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal innebär ett hinder för att tillämpa en nationell bestämmelse enligt vilken den nationella domstolen, i en tvist mellan en näringsidkare och en konsument rörande ett avtal som de slutit, efter det att en preklusionsfrist löpt ut, inte får fastslå — vare sig ex officio eller efter invändning från konsumenten — att ett villkor i det nämnda avtalet är oskäligt.

Wathelet Timmermans Edward

La Pergola Jann

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 21 november 2002.

R. Grass M. Wathelet

Justitiesekreterare Ordförande på femte avdelningen